

„Somos todos amantes de esta Tierra.”
Plácido DOMINGO

VERDI REGAL

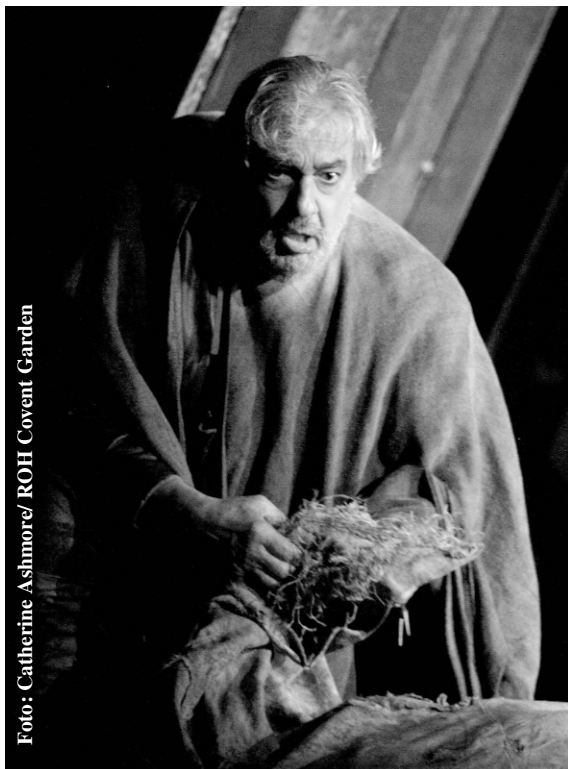
Dragoș COJOCARU

LORNIIONUL GALACTIC

Dacă, printr-un ipotetic moft al sorții, mi-ar fi fost dat să aleg, pe hîrtie, un singur spectacol la care aș fi avut posibilitatea să asist pe viu, într-un teatru, cred că pe acesta l-aș fi ales: Gala de celebrare a celor patruzeci de ani împliniți de la debutul lui Plácido Domingo, în 1971, pe scena Operei Regale din Londra, Covent Garden. Și nu cifra în sine m-ar fi îndemnat să fac pasul în această direcție, cum nu m-ar fi determinat nici atrăgătorul spațiu de desfășurare a evenimentului, ci anticipabila întâlnire miraculoasă a celor două genii din lumea operii pe care, de multă vreme, le admir atît cît mă țin puterile și intelectul: geniul prin excelență al compoziției (Verdi) și geniul prin excelență al interpretării (Domingo). Evident, generoasa porție baritonă de *Simon Boccanegra* din care m-am înfruptat copios între timp, pe toate scenele posibile pînă în prezent, mi-a mai ostoit, cît de cît, pofta nemăsurată de a savura (fie cu lacrimi în ochi, fie cu părul măciucă, după cum îmi dictează melodrama) această colaborare fantastică, peste secole, dintre compozitorul suprem și interpretul suprem. Iar scena morții lui Otello, pe care am urmărit-o pe viu la Gala aniversară veroneză, similară, din vara lui 2009, îmi mai umpluse, parțial dar benefic, strigătoarea lacună sufletească de a nu-l fi ascultat niciodată pe Domingo, în teatru, în rolul de tenor al tenorilor cu care și-a pecetluit inegalabila carieră. Totuși, cele două spectacole programate pentru festivalul artistic din zilele de 27 și 30 octombrie 2011 anunțau o combinație fără precedent, așa încît motivele ipotetice mele opțiuni se acumulau amețitor. Unu: Domingo, unu și trei

(așa ceva parcă sună cunoscut, dar, în fine, el poate și mai mult...). Doi: Domingo interpretînd Verdi. Trei: Domingo, tenor și bariton, în aceeași seară. Patru: cele mai complexe și mai dificile roluri verdiene din repertoriile respective (*Otello*, *Rigoletto* și *Simon Boccanegra*). Cinci: trei titluri însemnînd capodoperele absolute ale compozitorului. Șase: o selecție cuprinzînd ultimele acte din aceste opere, dintre care două presupun moartea protagonistului. Șapte: debutul pe o scenă lirică al lui Domingo în rolul *Rigoletto* (rol pe care l-a mai interpretat doar o dată *live*, însă în versiune concertantă, în China, ca un fel de repetiție pentru filmul în direct de la Mantova, din septembrie, anul trecut). Lista se poate lungi, însă mă opresc aici, deoarece fie și numai acest al șaptelea motiv ar fi fost suficient pentru a mă îmboldi să las baltă totul și să dau fuga și să casc gura cu maxima aviditate a celui mai înrăit melofag. Cam așa ar fi stat lucrurile pe hîrtie...

Acum, pe lîngă faptul că, în ultimii patru ani, soarta muzicală, nicidecum vitregă, mi-a surîs lung și larg, permițîndu-mi să văd peste 60 de spectacole cu Plácido Domingo pe toate cele mai importante scene lirice din Europa și America, am avut prilejul să iau parte, profitînd de fiecare secundă, la fabuloasa concretizare a ipotezelor de lucru descrise mai adineauri. De sub mantaua înstelată a Magului din Busseto, Marele Maestru Galactic s-a ivit de trei ori, în trei epifanii succesive, soldate cu tot atîtea triumfuri superlative. Sigur, pe de o parte, prezentarea înlănțuită a actelor finale ale operelor respective îi inducea spectatorului o anumită deconcertare: fiecare asemenea act presupune toată desfășurarea narativă și toată tensiunea adunată, în partitură, de-a

lungul actelor precedente; în plus, să-l vezi pe Domingo murind pe scenă încă din primul „act” al serii, te făcea să te întrebi, involuntar, ce-ar mai putea face mai departe, dacă tot a murit... Pe de altă parte, mai ales datorită intensității interpretative, impresia încheată pe parcurs, după urmărirea treptată a acestor momente culminante urmate de deznodămintele corespunzătoare, te făcea să te bucuri ca și cum ai fi asistat, ca printr-o vrajă, la cele trei opere jucate integral. Așadar, încă o nebănuită împlinire artistică și sufletească...

Va înțelege distinsul cetitor că, după ce mi-am epuizat și reciclat la nesfârșit sărăcăciosul arsenal de formule hiperbolice în zadarnice străduințe de a exprima inexprimabilul, dificultatea mea de cronicar, în clipa așternerii în scris a neprețuitelor memorii verdiano-domingiene, e soră bună cu dezolarea. Îmi voi căuta salvarea, parțial, în concizie și, încă și mai parțial, în anecdotie.

Cele trei acte au fost preluate în mizanscenele semnate de Elijah Moshinsky pentru *Otello* (scenografie: Timothy O'Brien; costume: Peter J.

Hall; lumini: Robert Bryan), David McVicar pentru *Rigoletto* (scenografie: Michael Vale; costume: Tanya McCallin; lumini: Paule Constable) și Ian Judge pentru *Simon Boccanegra* (scenografie: John Gunter; costume: Dierdre Clancy; lumini: Nick Ware, care a lucrat și la revizuirea, din această perspectivă, a celorlalte două producții) – toate magnifice, sub supravegherea, în *revival*, a regizorilor Daniel Dooner și Justin Way.

Nu voi putea uita prea curînd contribuția esențială a lui Antonio Pappano în fruntea orchestrei Operei Regale din Londra. Sub bagheta sa, toată forța, toată măiestria și toată subtilitatea încifrate în partiturile acestor capodopere au ieșit la iveală cu splendoarea stilului verdian: în *Rigoletto*, ca să mă opresc asupra unui singur exemplu impresionant, acele vaiete sugerînd, deopotrivă, vîntul amenințător de furtună și geamătul cine știe căror suflete rătăcite mi-au băgat groaza în suflet ca niciodată (taman acum, în ajun de Halloween!), făcîndu-mă să uit toate variantele, pe viu, discografice, radiofonice sau video (socotite, una peste alta, în trei cifre), pe care mi le însușisem în prealabil. Corul de la Covent Garden, condus de Renato Bassaldonna, nu s-a lăsat mai prejos, nu doar prin participarea sa „mută”, îngînată, din momentul invocat în fraza de mai înainte, ci și, viguros, în marele ansamblu *concertato* final din *Simon Boccanegra*.

Echipa de soliști și comprimari care l-au asistat pe Domingo în noua sa ispravă de nemaipomenită vitejie și-a asumat și executat misiunea cu spor. În pofida registrului acut pițigăiat, Marina Poplavskaya a evoluat cu siguranță scenică, etalîndu-și armonicele medii și grave și jucînd convingător, atît ca Desdemona (înfruntînd cu profesionalism soporifica „arie a salciei” și suav-înduioșătoarea „Ave Maria” consecutivă), cît și (mai scurtuț, că-i mai drăguț) ca Maria. La interval, dulcica soprană lirică americană Ailyn Pérez a întruchipat o Gilda fragilă, chiar plăpîndă, cu glas cristalin. Ca Maddalena, tînăra mezzo-soprană lituaniană Justina Gringyte mi-a produs o impresie deosebită, lăsîndu-se în cele din urmă sedusă de un duce de Mantova jucat

cu dezinvoltură renașcentistă de Francesco Meli. Vocea frumos timbrată și frazarea elegantă a tenorului genovez au răsunat și în rolul lui Gabriele Adorno, aici fără ezitățile din registrul acut prezente, în prima seară, în cvartetul din *Rigoletto*. Chiar fără a poseda „pedala” lui Sparafucile, basul Paata Burchuladze a mizat pe forța registrului mediu și acut, răspîndind fiori prin șira spinării, dar a contat și pe un cînt nuanțat și pe un joc de scenă magistral, performanță repetată ca Jacopo Fiesco, în marele duet cu Domingo (după cum, în *Otello*, reprezentase un Montano de lux). Pe post de Jago și, respectiv, de Paolo Albiani, Jonathan Summers a dat, după cum era de așteptat, măsura unei științe a cîntului și actoriei invidiabile. Distribuția din *Otello* a fost întregită de Pablo Bernsch (Cassio), Hanna Lipp (Emilia) și Jihoon Kim (Montano), cu toții apreciați *cum laude*, iar cea din *Simon Boccanegra*, de un foarte corect, în limitele școlărescului, Lee Hickenbottom (Căpitanul).

Și sărbătoritul? Ca de obicei, Plácido Domingo și-a serbat aniversarea „prin muncă și pentru muncă”, dăruind el însuși asistenței un regal nemaivăzut de artă și umanitate. L-am ascultat în prima seară din amfiteatru (de la „cucurigu”) și în a doua seară din rîndul al treilea, dintr-o poziție centrală. Mai întîi, eroul nostru mi-a confirmat, la fel ca la Scala și la Metropolitan, că glasul îi răsună la fel de glorios din orice unghi al teatrului l-ai asculta (a fost primul... bariton ale cărui replici mi-au răsunat, distinct și captivant, în decursul faimosului cvartet „Bella figlia dell’amore” din *Rigoletto*); mai apoi, i-am urmărit expresia facială și mișcarea scenică în aceste trei roluri, atît de diferite în dificultatea lor: la început, un general maur și gelos pînă la crimă, mai apoi, un bufon cocoșat căzut în plasa propriei răzbunări sîngeroase și a unui blestem ineluctabil și, în sfîrșit, un doge genovez cu otrava în sînge, capabil de o ultimă, sublimă binecuvîntare apo-teotică. *Otello*, *Rigoletto* și *Simon Boccanegra*: un tenor și doi baritoni, trei piscuri perene ale impunătorului masiv al creației verdiane, dar și, în momentul de față, trei pietre de hotar în istoria interpretării teatrului liric. Am fost acolo!

Intrînd în scenă ca maur amenințător, încă înainte de a deschide gura, Domingo a paralizat asistența prin apariția sa nobilă, statuară și înnegurată. Cînd, imediat, la întrebarea pe o jumătate de glas a Desdemonei („Otello?”), el răspunde: „Sì”, revărsarea de voce, amenințătoare în concizia ei temporală, mi-a făcut pielea de găină. Iar întrebarea sa ulterioară: „Diceste questa sera le vostre preci?” sînt sigur că i-ar fi înghețat sîngele în vine pînă și celui mai perpelit diavol din *Infernul* lui Dante. Nu pot descrie aici, vers cu vers, notă cu notă, imensa creație a lui Domingo în acest rol: voi spune doar că, mai departe, în jocul și în cîntul său, ferocitatea implacabilă a gestului ucigaș, descumpănirea tardivei revelații a greșelii, furia elementară, interogativă și inutilă a revoltei („E il ciel non ha più fulmini?”), recuperarea temporară a grandorii militare („Tant’osi?... „O gloria!”), disipată în constatarea dezolată a propriului sfîrșit („Otello fu!”) și, mai presus de toate, cutremurătoarea scenă a morții, cu Plácido înjunghiindu-se și, apoi, tîrîndu-se pe pardoseală într-o ultimă încercare de sărutare a moartei iubite, toate acestea au trecut spectatorul înmărmurit prin cele mai aprige, în diversitatea lor, emoții, într-o înșiruire copleșitoare, sfîrșind în inevitabile lacrimi, odată cu solemnele acorduri funebre cu care Verdi lasă cortina să cadă... E timpul să nădăjduiesc și eu că, de undeva, dintr-un cer creștin, Maestrul compozitor și-a văzut și ascultat Interpretul magistral, fiindcă, de fapt, Domingo nu l-a interpretat pe Otello: Domingo a fost Otello!

Cu atît mai uimitoare și mai inexplicabilă, în termeni tehnici, ni se înfățișează Plácido în postura de Simon Boccanegra: și aceasta nu atît din pricina glasului mai baritonal ca oricînd, ori a frazării nobile, cît din capacitatea sa de a convinge, iar și iar, că acolo, pe scenă, unde toată lumea cîntă și joacă, adică *interpretează* un rol sau altul, el *este* personajul. La fel de pururi surprinzătoare, însă, este și bogăția de nuanțe diferite cu care, de la o reprezentație la alta, omul-artist își *trăiește* rolul. Despre Simon, am mai scris în repetate rînduri: profit, acum, ca să tac și să mă minunez...

În sfârșit, Rigoletto: l-am lăsat la urmă în mod intenționat, întrucît, în acest caz, performanța domingiană s-a ridicat mai presus de orice incandescente expectative. Dacă identificarea artistului cu personajul ar putea fi explicată, la rece, pentru Otello și Simon, prin frecventarea asiduă a acestor roluri, pentru Rigoletto aveam de-a face cu un debut cvasi-absolut. În aceste condiții, unele fie și mici ezități în abordarea vocală și scenică a partiturii se puteau pronostica, în limitele bunului simț. Ei bine, nici vorbă de așa ceva. Modulată pe suplețea desăvîrșită a liniei de cînt verdiene, cu accente dramatice înfipite ca niște pumnale în creierul și în inima spectatorului, cu un timbru de bariton pur-sînge, răscolitor în registrul grav și strălucitor în acut, însă cu ambiția și cu reușita de a nu împrumuta nimic din acel *squillo* al tenorului (de pildă, în notele înalte din „O gioia!” și „All’onda!”, inducătoare, în oasele audienței, de curent electric atotscuturător), intrarea lui Domingo în pielea lui Rigoletto a depășit hotarele simplei credibilități interpretative, convertindu-se în identitate și trăgîndu-te după sine în dramă, făcîndu-te să suferi alături de el, pas cu pas, între ura nețărmită împotriva ducelui și dragostea disperată pentru fiica muribundă. Cînd Gilda se stîngea în brațele paterne, din ochii lui Plácido-Rigoletto lacrimile șiroiau cu nemiluita, cu o sinceritate evidentă, incontestabilă... Tare mi-aș fi dorit să fi fost și Verdi de față, în acele clipe! Acolo, în carne și oase. Oare ce-ar fi zis? Oare ar mai fi zis ceva? Poate că ratatul său proiect al unui *Rege Lear* și-ar fi găsit, în sfârșit, o dreaptă, binemeritată compensație! Oricum, cuvintele nu mai contează. După moartea fiicei, Rigoletto, aplecat asupra trupului neînsuflețit al inocentei sacrificate, încearcă să o mai strige, zadarnic, de două ori: „Gilda! mia Gilda!...”, pentru a constata neputincios, cu verdiană tranșanță: „È morta!”, și nu voi mai spune cum vibrează viorile, fiindcă ceea ce urmează: „Ah, la maledizione!”, a fost, pentru subsemnatul, chintesența tuturor celor spuse și, mai ales, a celor imposibil de spus în cronicile „Lornionului galactic”. Am avut impresia că, în acest ultim strigăt al bufonului lovit de soartă, Domingo a implicat, într-un *crescendo*

absolut halucinant, toate misterele și certitudinile acestei lumi, toată durerea, tot protestul, toată implorarea și toată disperarea experimentate pe planeta noastră, de toți locuitorii ei, de la facerea cosmosului... Așteptam, parcă, dintotdeauna acest „concentrat de Domingo” într-o singură replică, în *această* singură replică. Impactul a fost năucitor. Urletul de „bravo” care mi-a scăpat dintr-un piept incontrolabil, odată cu căderea cortinei în vajnicele acorduri finale verdiene, a fost un răspuns anemic din partea subsemnatului: mai elocvent, totuși, decît neconținutele sforțări lingvistice la care m-a condamnat...

La „întîlnirea de după”, fredonam deja pătimăș, așa cum aveam s-o fac încontinuu în zilele și săptămînile următoare: „Mia colomba, lasciarmi non dèi, / no, lasciarmi non dèi”... Plácido Domingo, atotputernic, înțelept și iubitor, proaspăt ieșit de sub dușul de flori și ovații și aciuat în ghereta portarului, primea felicitări și dădea autografe. Încă înainte să-mi vină rîndul, m-a zărit și m-a întîmpinat cu un zîmbet de recunoaștere și cu o fluturare a mîinii care mi-a tămăduit orice rană sufletească trecută, prezentă și viitoare. I-am mulțumit Marelui Maestru pentru acest *Rigoletto* mai mult decît pentru celelalte opere și am îndrăznit a-i strecura, cu sfială, că așteptăm să-l vedem făcînd rolul integral într-un teatru, într-o bună zi. La drept vorbind, deja parcă nu mai simțeam această nevoie și nici nu bag mîna în foc că aș putea suporta reluarea unei asemenea experiențe, în situația în care chiar ar fi posibilă. Don Plácido n-a negat (ca în cazul discuției mai glumețe despre Boris Godunov, de la Paris), ci s-a mărginit să-mi răspundă: „Esperamos...”. Așadar, să sperăm. Și, de va fi sau nu să fie, eu, unul, voi rămîne pentru totdeauna, în minte și în inimă, cu acea „Ah, la maledizione!”, sub al cărei semn magic s-a petrecut, pentru mine, sărbătorirea celor 40 de ani de la debutul inestimabilului Plácido Domingo pe scena de la Royal Opera House Covent Garden din Londra. Frumos, indispensabil, binecuvîntat blestem!